

Art Nouveau

Paideia

Dagprogramma Art Nouveau

Zaterdag 29 september - Hele dag - Binnenstad Den Haag

Al eerder werd in het Ledenbericht melding gemaakt van Paideia als nieuwe activiteit van HV Den Haag-Haaglanden, waarmee we dit jaar wilden starten. Op zaterdag 29 september is het dan zover, dan vindt de eerste Paideia-activiteit plaats via een dagprogramma waarin Art Nouveau centraal staat. De dag bestaat uit 's morgens een lezing, daarna een gezamenlijke lunch en 's middags een rondwandeling door de Haagse binnenstad. Inhoudelijke verbindingen worden gemaakt met nieuwe vormen van levensbeschouwing die tijdens de Art Nouveau periode ontstonden.

Paideia staat al vanaf de oude Griekse cultuur voor een dialogische manier van denken, die deel uitmaakt van de opvoeding tot volledig mens. De mens wordt dan gezien als creatief, groeiend en betekenis gevend wezen. Het streven naar het volledige mens-zijn, sluit geheel aan bij de humanistische levensbeschouwing.

Omdat Paideia een nieuwe activiteit is, zal de invulling gaandeweg ontwikkeld worden. We gaan op weg naar de betekenis van thema's in de geschiedenis, beeldende kunst, architectuur, literatuur, film, muziek en natuur, en maken een koppeling naar verschillende levensbeschouwingen. Kennismaken

met deze thema's is kennismaken met hun rijkdom en verscheidenheid. We kunnen zo ons bewustzijn vergroten, en tot een volledig mens komen: Paideia!

Art Nouveau

We starten met Art Nouveau. Deze vernieuwende periode die ontstond aan het einde van de 19e eeuw leverde niet alleen tal van nieuwe kunstvormen en uitingen op in schilderkunst, toegepaste kunst en architectuur, maar leidde ook tot levensbeschouwelijke vernieuwing, zoals de opkomst van de vrijdenkersbeweging, de theosofie en de antroposofie. Idee achter Art Nouveau was om tot een betere wereld te komen. Een kennismaking met Art Nouveau en de denkwereld er achter willen we inspiratie laten zijn voor verdieping van de humanistische levensbeschouwing.

Den Haag wordt wel de hoofdstad van de Nederlandse Art Nouveau genoemd omdat deze kunststroming met name in Den Haag veel sporen heeft nagelaten. Nog steeds zijn vele panden uit deze periode terug te vinden in het straatbeeld van Den Haag. De verschillende decoraties op de gevels en in de architectuur laten gracieus gestileerde lijnen zien, geïnspireerd op de natuur en bedoeld om emoties en schoonheid uit te drukken.

Dagprogramma

Het dagprogramma begint 's morgens met een lezing over de Art Nouveau periode door Anne Marie Boorsma, vrijgevestigd kunsthistorica. Aansluitend volgt een gezamenlijke lunch.

In het middagprogramma zal Gerda Kusters, eveneens vrijgevestigd kunsthistorica uit Den Haag, een stadswandeling verzorgen langs de gebouwen in de binnenstad waar de Art Nouveau-stijl in terug te vinden is.

Jos de Wit, historicus en filosoof, zal tussen door verbindingen leggen met de nieuwe vormen van levensbeschouwing uit de Art Nouveau periode.

Aanmelding en betaling

Eigen bijdrage deelnemers voor het dagprogramma is: € 15,- (HV-lid) en € 20,- (geen lid). De lunch is voor eigen kosten.

Aanmelden via:

info@humanistischverbondenhaag.nl.

Betaling: het betreffende bedrag svp overmaken op banknummer NL97 TRIO 019 8435 363 t.n.v. HV Den Haag o.v.v. Paideia 29 sept. 2018.

Na aanmelding en betaling ontvangt u nadere informatie over locatie en tijdstippen. Het aantal deelnemers is vastgesteld op circa 20.

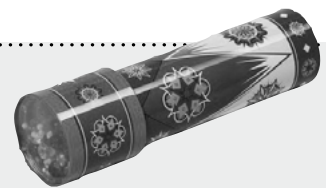
Mensbeelden

Lies Groeneveld, reeds tientallen jaren lid van het Humanistisch Verbond, heeft voor het maandblad *Beweging* in de jaren 1996-1997 een serie artikelen geschreven over diverse te onderscheiden typen Mensbeelden. Omdat deze Mensbeelden niet aan actualiteit hebben ingeboet, heeft zij besloten deze artikelen te bundelen en te illustreren. Een digitale versie heeft Lies beschikbaar gesteld aan het afdelingsbestuur met het verzoek om deze onder de aandacht te brengen van de leden en andere geïnteresseerden.

De beschreven Mensbeelden kunnen worden beschouwd als een soort richtsnoer en

worden door Lies in haar Voorwoord als volgt omschreven: 'In Mensbeelden heb ik een soort denkdiscipline verwoord, die ik voor mijzelf heb ontwikkeld om de nodige helderheid te krijgen bij het telkens weer bepalen van de koers in mijn leven.' 'Wij mensen voelen, denken en handelen namelijk overeenkomstig de voorstelling die we van onszelf en de wereld hebben. En juist hierin ligt ook de mogelijkheid een leven te leiden dat de moeite waard is, ongeacht de toekomst.'

Speciale betekenis hecht Lies aan de caleidoscoop: 'Vooral in moeilijke situaties, wan-

neer je ergens in vastgelopen bent, heeft het zin aan de caleidoscoop te denken: draai de koker een slagje en je ziet een heel ander beeld. Dat wil zeggen: laat het oude beeld los (laat het probleem rusten) en richt je aandacht op de werkelijkheid zoals die zich dan voordoet.'

Op de website www.humanistischverbondenhaag.nl/Nieuws vindt u de pdf van het boekje en kunt u lezen over de zoektocht van Lies Groeneveld. U kunt de pdf ook bij het secretariaat opvragen.

Piet Mondriaan
(1872-1944);
Evolutie, 1911

Spirituele ervaringen

In Vrij Nederland van donderdag 17 mei werd een artikel gewijd aan spiritualiteit, geschreven door Jolanda Breur (journalist en cultuurborscher op zoek naar een zinvol leven). Het artikel gaat er vanuit dat bijzondere ervaringen de kern zijn van religie. Breur stelt dat religie overleeft omdat het ons helpt te overleven. Spirituele ervaringen zijn wereldwijd dagelijkse kost, ook voor niet-gelovigen. Waarvoor dienen ze en worden we er beter van? Verklaar de prominente aanwezigheid van religie op onze aarde?

Breur haalt in haar artikel de Duitse filosoof en psycholoog Wilhelm Dilthey (1833-1911) aan. Dilthey benadrukte dat er twee typen van wetenschappen zijn die zich zowel wat hun object als hun methode betreft, fundamenteel van elkaar onderscheiden: de natuurwetenschappen en de geesteswetenschappen. Waar de natuurwetenschappen erop uit zijn hun object te verklaren, is het streven van de geesteswetenschappen hun object te begrijpen (Verstehen).

Voor dat Verstehen moet de filosofie het instrumentarium bieden. Haar werkterrein is de geschiedenis, waar de menselijke geest zich bij uitstek ontvouwt: 'Wat de mens is, ontdekt hij alleen door de geschiedenis.' Verstehen bestaat uit verschillende bouwstenen waarvan de ratio er slechts één is. Volledig grip erop krijgen we nooit. Die onbegrijpbaarheid is de basis van spiritualiteit.

Breur gaat ook te rade bij Michiel van Elk, onderzoeker en docent aan de Universiteit van Amsterdam en hoofd van het Religion, Cognition and Behavior Lab. Michiel van Elk: 'Sommige gelovigen horen letterlijk de stem van God, anderen verliezen het besef van tijd en ruimte tijdens een meditatie of ontdekken door middel van geestverruim-

mende middelen een hogere realiteit. Waar komen deze religieuze en spirituele ervaringen vandaan? Bieden zij echt een blik op een andere werkelijkheid? Zijn sommige mensen gevoeliger voor dit soort ervaringen dan andere?'

Van Elk: 'Het blijkt dat de mens een diepgevoerde aanleg heeft om religie te ervaren én dat dit allerlei voordelen biedt. Aan de hand van onze waarneming voorspelt ons brein continu wat er om ons heen gebeurt. Verwachtingen, opgedaan tijdens eerdere ervaringen, spelen daarbij een grote rol. Pakt de realiteit anders uit, dan corrigeert het brein dat verwachtingsmodel. Door de evolutie nemen we soms dingen waar die er niet blijken te zijn. We moeten tenslotte overleven.'

Wekken we sterke en bijzondere verwachtingen en nemen we zintuiglijke prikkels weg dan gebeuren er wonderlijke dingen. Dat bleek toen Van Elk en zijn team twee jaar geleden een experiment op Lowlands uitvoerden. 180 bezoekers zagen hun kans schoon om te 'trippen met de Godhelm'. Het ding deed niets. Het ging om een gewone helm, een blinddoek en een koptelefoon met monotone ruis.

Toch beleefde de helft van de deelnemers iets bijzonders. De onderzoekers hadden hun verteld dat de helm door elektromagnetische stimulatie mystieke ervaringen kon opwekken. En ja, de deelnemers hoorden stemmen en muziek, zagen wonderlijke wezens met een boodschap of voelden hun ledematen versmelten met de stoel waarop zij zaten.

Van Elk: Als je het menselijk denken wilt begrijpen, moet je je niet tot één niveau beperken. Je identiteit wordt niet alleen bepaald door je brein, maar ook door je lichaam, je persoonlijkheid, je geschiedenis, je sociale netwerk. Die beïnvloeden elkaar onderling. Swaabs stelling 'Wij zijn ons brein' is een beetje simplistisch. We zijn veel meer."

Dick Swaab, auteur van het boek *Wij zijn ons brein*, komt tot de conclusie dat we geen hersenen hebben maar onze hersenen zijn. De natuurkundige en chemische processen in onze hersenen bepalen wie we zijn. Voor echte vrije wil is eigenlijk niet veel plaats en waarschijnlijk bestaat die dan ook niet, evenmin als een geest of ziel die onafhankelijk van de hersenen kan functioneren.

Johan Andreas Dèr Mouw, wijsgeer en dichter

Dèr Mouw (1862-1919) studeerde klassieke talen in Leiden, promoveerde in 1890 en was daarna leraar in Doetinchem. Na een conflict over zijn ondogmatische theorieën verhuisde hij eerst naar Rijswijk en Den Haag, waar hij zich in 1903 als privéleraar vestigde op de Laan van Meerdervoort (nummer 333).

Evenals zijn tijdgenoten lijkt hij haast geobseedeerd door de idee van het dualisme in de wereld. Alles wordt gezien vanuit tegenstellingen: goed en kwaad, natuur en cultuur, kunst en wetenschap, gevoel en rede of lichaam en geest. In plaats van zich bij het dualisme als een gegeven feit neer te leggen, gingen veel kunstenaars en schrijvers op zoek naar een manier om de harmonie te 'heroveren'. Voor sommigen was dit slechts een intellectueel spel met als ingrediënten filosofie en literatuur. Dèr Mouw legt echter de verbinding ook met het dagelijks leven.

Aan het einde van zijn leven kwam Dèr Mouw tot de bevrijdende conclusie dat de ware wijsheid te vinden is in de mystieke geschriften van het brahmanisme, een standpunt dat hij misschien vond onder invloed van de lectuur van Schopenhauer.

In 1905 en 1906 verschenen er twee filosofische boeken van zijn hand, *Het absoluut idealisme* en *Kritische studies over psychisch monisme en nieuw-hegelianisme*. In *Het absoluut idealisme* besprak Dèr Mouw de hernieuwde belangstelling voor Hegel.

Niet veel mensen wisten dat Dèr Mouw ook gedichten schreef. Hij las ze alleen voor aan zijn vrouw en dochter, en overlegde veel met Victor van Vriesland. Pas in 1918 bood Dèr Mouw zijn gedichten aan bij Jacob Israël de

Haan, die hem bewonderde om zijn filosofische werk. Deze liet ze weer lezen aan zijn vriend Frederik van Eeden, zonder de naam van de dichter erbij te noemen. Van Eeden was zeer enthousiast, hij noemde de gedichten 'een evenement in de literatuur'.

Blijvende bekendheid verwierf Dèr Mouw als dichter, onder het pseudoniem Adwaita, wat zoiets betekent als 'tweeheidsloze', ook wel non-dualiteit. Beroemd is de regel 'k Ben Brahman. Maar we zitten zonder meid. Hiermee vatte hij in één dichtregel de problematiek van zijn leven samen: die tussen De Idee en de alledaagse werkelijkheid.

'k Ben Brahman. Maar we zitten zonder meid

'k Ben Brahman. Maar we zitten zonder meid.

Ik doe in huis het een'ge dat ik kan:

'K gooi mijn vuilwater weg en vul de kan;

Maar 'k heb geen droogdoek; en ik mors altijd.

Zij zegt, dat dat geen werk is voor een man.

En 'k voel me hulp'loos en vol zelfverwijf,

Als zij mijn lang verweerde onpraktischheid

Verwerpt met wat ze toverde in de pan.

En steeds vereerde ik Hem, die zich ontvouwt

Tot feeërie van wereld, kunst en weten:

Als zij me geeft mijn bordje haverhout,

En 'k zie, haar vingertoppen zijn gespleten,

Dan voel ik éézelfde adoratie branden

Voor Zon, Bach, Kant, en haar vereelde handen.

[Uit Volledig Dichtwerk]

Beschouwing & Beleving, filosofische wandelingen door Den Haag

Eind 2017 gaf HV Den Haag-Haaglanden het boekje *Beschouwing & Beleving, filosofische wandelingen door Den Haag* uit. In het boekje zijn vijf wandelingen opgenomen, voorzien van tekst & uitleg, illustraties en een routekaartje: Spinoza in Den Haag, Van Spinoza naar Voltaire, een Haagse reis door de Verlichting, Rondje Hofvijver, grondleggers van de democratie, Park Sorghvliet en Scheveningen.

De wandelingen kunnen individueel gelopen worden, maar ook in groepsverband. De groepswandelingen worden verzorgd door Jos de Wit.

Kosten groepsrondwandeling: € 5,- p.p., contant ter plaatse te voldoen. Informatie en aanmelding: e-mail: josselinpdewit@hetnet.nl /

tel.: 06-514 92 187. Het boekje is tijdens de groepswandeling te koop voor € 10,-, contant te voldoen.

Het boekje ligt bij een aantal boekwinkels in Den Haag, Museum Beelden aan Zee, de VVV en bij de filialen van Bibliotheek Den Haag.

Het boekje kan ook besteld worden via info@humanistischverbonddenhaag.nl.

De kosten zijn € 10,- excl. verzendkosten. De prijs van € 10,- is een gereduceerde prijs voor HV-leden. De prijs is alleen geldig via verkoop door Jos de Wit of HV Den Haag.

Colofon

Bestuur

Henk Bakker (voorzitter)
Inge Camfferman (secretaris)
Kees Overmeer (penningmeester)
Marjan Duijm (lid)
Heleen Jonker (lid)
Jan Kammeyer (lid)
Luc Meuwese (lid)

Secretariaat

Judith Mos

Adres: Postbus 8581, Kerketuinenweg 2-4,
2544 CV Den Haag

Telefoon: 06 - 573 70 445.

E-mail: info@humanistischverbonddenhaag.nl

Website: www.humanistischverbonddenhaag.nl

Redactie Ledenbericht

Inge Camfferman

Het Humanistisch Verbond, afdeling Den Haag-Haaglanden is een afdeling van het landelijk Humanistisch Verbond en werkt vanuit de statuten en het huishoudelijk reglement van het Humanistisch Verbond.

Vormgeving en druk

Pasmans Drukkerij, Den Haag

Oplage: 700 exemplaren

Het Ledenbericht verschijnt 4x per jaar